

Úvod

Příspěvky předložené v tomto souboru jsou dílem pracovníků Katedry amerických studií Institutu mezinárodních studií FSV UK. Vznikly v rámci Výzkumného záměru Ministerstva školství č. MSM0021620841 a obecně korespondují i s jednotlivými tématy stanovenými na uplynulé tři roky (2005: Problém tradice a modernity, 2006: Problém autonomie, 2007: Problém centra a periferie).

Autoři se neomezují jen na problematiku Spojených států. některé příspěvky pojednávají o teritoriích z širší oblasti Severní Ameriky, o Kanadě a Mexiku. Jednotlivé práce lze tematicky rozdělit do tří základních okruhů: historického, teritoriálního a kulturologického. V historické části nalezneme práce Jana Bečky, Víta Fojtka a Francise Rašky, v teritoriální části práce Magdaleny Fiřtové a Kryštofa Kozáka, zatímco do třetí části spadá práce Miloše Caldy.

Příspěvek **Jana Bečky** je věnován obratu v americké zahraniční politice, k němuž došlo v 70. letech 20. století. Prezident USA Richard M. Nixon tehdy spolu s Henry Kissingerem zahájili politiku sbližování Spojených států s Čínskou lidovou republikou. Není pochyb o tom, že jedním z hlavních motivů tohoto hlubokého obratu v americké zahraniční politice byla okupace Československa pěti státy Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem spáchaná nedlouho předtím. Ostatně o této souvislosti píše ve svém *Umění diplomacie* Henry Kissinger. Vedle snahy o vymanění se z vietnamského bahna to byly obavy z neustálého posilování vojenské moci SSSR a z možnosti další sovětské „bratrské pomoci“, tentokrát vpádu do Čínské lidové republiky, které vedly k přehodnocení dosavadní pštroší politiky neuznávání komunistické Číny a ke vzniku triangulární diplomacie, v jejímž rámci se posílilo postavení USA vůči hlavnímu rivalovi, Sovětské-

mu svazu. Bylo asi nevyhnutelné, že ono přehodnocení mohla provést nikoli demokratická, nýbž republikánská administrativa, která mohla být stěží osočena z „měkkého“ postoje ke komunismu. K podobnému kroku se neodhodlali předchozí dva američtí prezidenti, a za Eisenhowera byla stále velmi silná „čínská lobby“, zájmová skupina těch, kteří chtěli za každou cenu zabránit normalizaci vztahů k Čínské lidové republice. Tehdy se znovu a znovu ozývala – podle autora těchto řádků až komicky nesmyslná – otázka „Kdo prohrál Čínu?“

Prohlubující se détente s Čínou, které donutilo k mírnější politice i SSSR, nebylo zadarmo a vyžádalo si i své „morální náklady“: jednání s režimy, které měly na svědomí miliony lidských obětí, a odvrácení se od dvou spojenců, kteří do té doby vycházeli z amerických bezpečnostních záruk: Jižního Vietnamu a Tchaj-wanu. Kdo si přečetl Kissingerovy paměti a jeho traktování dějin diplomacie, nebude asi překvapen jistým cynismem této politiky, cynismem, který byl ostatně patrný již v předchozím období doktríny zadržování komunismu (vzpomeňme na Johnsonovu reakci na okupaci Československa v srpnu 1968 nebo ještě předtím na fiasko politiky zatlačování komunismu v době maďarského povstání v roce 1956).

Vít Fojtek analyzuje pokus administrativy prezidenta Lyndona Baine-se Johnsona o zlepšení vztahů s Moskvou, pokus, k němuž došlo ve volebním roce 1968. Stranou nezůstaly ani dramatické československé události, tzv. Pražské jaro. Hlavním problémem posledních let Johnsonova prezidentství (1963–1969) byla samozřejmě vietnamská válka, jejíž – rozsáhlou a přitom polovičatou – eskalaci Johnson sám zavinil.

Johnson se chtěl stát dovrшитelem odkazu Franklina Roosevelta, budovatelem „Velké společnosti“, sociálního státu, který by – po zákonech odstraňujících rasovou segregaci (1964) a upírání volebního práva Afroameričanům (1965) – zvládl i problém chudoby. Vietnamská válka stočila Johnsonovo prezidentství nezamýšleným směrem: od domácího zlepšování americké společnosti do vietnamského bahna. Vzápětí po ofenzivě Tet, která sice skončila těžkou vojenskou porážkou prokomunistických sil, ale jejich velkým propagandistickým vítězstvím, se Johnson 31. března 1968 rozhodl, že se nebude ucházet o znovuzvolení. Stal se tak politikem, pro něhož má americký politický žargon barvitě označení „lame duck“ (chromá kachna). Postupně ztrácel zájem o dění mimo USA a Vietnam. V této situaci přišla dosti nevhod československá krize, nejhlubší v sovětském bloku v 60. letech 20. století.

K problematice vztahu Johnsonovy administrativy k československým událostem se autor dostává ve druhé polovině článku, poté, co podrobně osvětlil americko-sovětská jednání o Vietnamu, od nichž Johnson očekával diplomatickou podporu Sovětů, kteří měli Severovietnamce přesvědčit, aby přistoupili na jednání o ukončení války. To samozřejmě oslabovalo americké vyjednávací postavení a prakticky znemožňovalo jinou reakci než jen rétorickou na vpád vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968. Po celou předinvazní dobu bylo Dubčekovo vedení v zahraniční politice přeoopatrné a za žádnou cenu nechtělo Sověty „dráždit“. Stejně tak nechtěl Sověty dráždit prezident Johnson. Proto byla jeho reakce na srpnovou okupaci Československa více než mírná, jak o tom svědčí příslušný díl řady *Foreign Relations of the United States*.¹ Navíc byl manévrovací prostor americké vlády omezen obavami z tlaku Sovětů na Západní Berlín.

Francis D. Raška analyzuje československou politickou emigraci v období po únorovém převratu v roce 1948, zejména působení Rady svobodného Československa, která se ustavila ve Spojených státech ještě v průběhu roku 1948. Jeho příspěvek je založen především na studiu archivních pramenů ve Spojeném království (Churchill College Archives Centre, Cambridge, a National Archives, London) a ve Spojených státech (Hoover Institution, Stanford, Immigration History Research Center, Minneapolis a Lilly Library, Bloomington). Raška přináší mj. přehled dosud publikované literatury na téma československého protikomunistického exilu. Pozoruhodná je jeho analýza vztahu mezi těmi poúnorovými emigranty, kteří působili v rámci předúnorové řízené demokracie v systému stran Národní fronty, a těmi, jejichž strany nebyly po konci 2. světové války povoleny (agrárníci, národní demokraté). Zásadní rozdíl mezi prvním a druhým exilem na jedné straně a protikomunistickým exilem na straně druhé, konstatuje Raška, spočívá v tom, že první dva politické exily působili za světových válek, které skončily porážkou mocností ovládajících území Čech, Moravy a Slovenska. Oproti tomu poúnorový exil působil za studené války, v průběhu dlouhých strastiplných desetiletí prožitých v nejistotě konečného výsledku. Raška ukazuje, do jaké míry československý politický exil závisel na finanční podpoře amerických úřadů, a nevyhýbá se ani dokladům o malosti a svárlosti jednotlivých aktérů. Navíc byl československý protikomunistický exil zmítán

¹ FOREIGN RELATIONS OF THE UNITED STATES 1964–1968 Volume XVII Eastern Europe, online, http://www.state.gov/www/about_state/history/vol_xvii/j.html (10. 12. 2007).

spory mezi Čechy a Slováky o žádoucí podobu státu po znovunabytí politické svobody. Cílem mnoha exilových Slováků byla obnova samostatného slovenského státu. Navíc situaci komplikovaly rozdíly v postojích vůči odsunutým českým (sudetským) Němcům.

Magdalena Fiřtová se věnuje dílčímu, ale významnému aspektu kanadské imigrační politiky: přístupu québecké veřejnosti a úřadů k imigraci. Velká většina přistěhovalců do Kanady směřovala do imigraci tradičně otevřených anglicky hovořících provincií, zatímco etnicky i nábožensky homogenní Québec zůstával stranou, zčásti v důsledku vlastních obav ze zaplavení lidmi, kteří nesdílejí frankofonní kulturu, zčásti proto, že část jeho obyvatelstva nebyla smířena s existencí v rámci Kanady. Québec se tak stal výrazně etnocentrickou provincií. Fiřtová ukazuje, jak výrazně negativní demografický vývoj, který je jasně patrný již od 70. let 20. století, vedl v Québecu, v němž byla frankofonní tradice úzce spojena s tradicí katolickou, k přechodu od negativního postoje k imigraci k větší otevřenosti a k odmítnutí dosavadního izolacionismu. Québecké elity pochopily, že bez přísunu imigrantů bude jejich provincie upadat, a to jak absolutně, co do počtu obyvatel, tak relativně, v poměru k dynamičtěji se rozvíjejícím, převážně anglofonním provinciím. Oslabování frankofonní substance bylo patrné i v samotném Québecu. Ještě na počátku 60. let 20. století, konstatuje Fiřtová, navštěvovalo 90 procent dětí z přistěhovaleckých rodin školy, v nichž byla vyučovacím jazykem angličtina. V polovině 90. let již byl poměr frankofonii daleko příznivější. Autorka přesvědčivě ukazuje, že québecké pojetí „dvoukulturní Kanady“, tj. anglofonní a frankofonní, se dostalo do rozporu s oficiálním multikulturalismem, který v očích mnoha Québécoisů představoval nebezpečí. Obávali se totiž, že jejich výsadní postavení v rámci kanadské federace bude rozmělněno. Proti koncepci multikulturalismu postavila québecká vláda v roce 1990 pojetí interkulturalismu, které předpokládá oboustrannou „morální dohodu“ mezi přistěhovalcem a přijímající společností. Svoji dominantní roli si v interkulturalním Québecu podržel francouzský jazyk. Fiřtová konstatuje, že se québecká kultura pokouší vymanit ze své statickosti a izolacionismu. Smysl québeckého interkulturalismu spatřuje ve spojení různorodosti a jednoty.

Kryštof Kozák se ve svém příspěvku zaměřuje na imigrační politiku USA ve vztahu k Mexiku. Jak autor upozornil ve svých starších pracích, vztah mezi USA a Mexikem je asymetrický. Spojené státy mají ve srovnání

s Mexikem trojnásobný počet obyvatel a dvanáctinásobný HDP. Mexiko se stalo hlavní zdrojovou zemí imigrace do Spojených států, bezpochyby do značné míry proto, že mezi oběma zeměmi existuje taková asymetrie. Kozák se obecně zamýšlí nad možnostmi politiky jak slabšího státu vůči silnějšímu sousedovi, tak nad možnostmi silnějšího ve vztahu ke slabšímu. Slabší stát se může vůči silnějšímu buď uzavřít nebo otevřít. Obojí má svá pro a proti. Silnější má ovšem stejné možnosti, a navíc může slabšího souseda ignorovat. Není pochyb, že silnější partner má větší odpovědnost za daný stav než slabší. Zvláštní a prameny dobře doložený oddíl věnuje Kryštof Kozák dějinám mexické imigrace do Spojených států dotažený až do současnosti, kdy vzniká obranná „zeď“. Ta není paralelou berlínské zdi (1961–1989), která měla zabránit útekům z režimu, který zeď postavil, ale je spíše obdobou Hadrianovy zdi, která měla ochránit římskou Británii před vpády Piktů, nebo Velké čínské zdi, postavené mj. na obranu proti nájezdům ze severu. Kozák nezapomíná ani na analýzy postojů jednotlivých segmentů americké společnosti k imigrantům.

Autorovo dovozování je logické, dobře učené, neulpívá jen na faktech, vychází z obecnějšího teoretického základu. Za pozornost stojí i jeho analýzy konkrétních událostí a trendů, například vývoje kolem Návrhu 187 upírajícího sociální služby ilegálním imigrantům i jejich rodinným příslušníků včetně dětí. Kozák upozorňuje, že jej podpořilo i značné procento Hispánců. Za zamýšlení stojí i Kozákova analýza jak těch sil a společenských skupin v americké společnosti, které se stavějí za omezení imigrace, tak těch, které vidí v imigraci příležitost. Toto rozdělení vůbec neodpovídá zavedeným představám, že političtí liberálové (liberálové v americkém smyslu slova) jsou pro uvolnění imigrace, zatímco konzervativci resp. byznys se snaží imigraci omezit.

Miloš Calda se zabývá procesem kulturní reorientace české společnosti v období po První světové válce. V souvislosti s politickými snahami o „odrakouštění“, které uspěly jen zčásti, se projevila snaha o prolomení „středoevropského krunýře“, o vymanění se z dominantního vlivu rakouské a německé kultury a o příklon ke kultuře západní. Vedle již dlouho se projevujících sympatií k francouzské kultuře, o nichž svědčila i česká publicistika již za prusko-francouzské války, se nově projevily i příklony ke kultuře anglicky hovořících zemí. Šlo nejen o umění a životní styl Spojeného království, ale ve stále větší míře i o vliv Spojených států. Mladá generace českých umělců, sympatizující s politickou levicí, spatřovala v americké kul-

tuře, včetně její podoby populární, protipól kultury buržoazní, kultury otců. Americkou kulturu mladí považovali za součást širšího proudu modernizace. Modernizace byla spojena s nástupem „věku technické reprodukovatelnosti“, jak o něm psal Walter Benjamin, s filmem, gramofonovými deskami, hudebním průmyslem. Jednou z nově populárních amerických forem se stal jazz. Calda se zabývá i nesnadnou cestou k pochopení toho, čím vlastně jazz byl a je. O těchto obtížích svědčí i příspěvky západoevropských a amerických autorů, které vycházely v *Listech Hudební matice* ve 20. letech 20. století. Caldův článek se opírá o studium meziválečných dobových hudebních periodik, zvláště již zmíněných *Listů Hudební matice*, knihy *Jazz* Emila Františka Buriana, první české větší práce o tomto hudebním žánru, a o práci Vladimíra Polívky *Hudební Amerika*, posthumní soubor jeho prací, který vyšel-nevyšel v roce 1949. Autor rovněž kontrastuje meziválečný obdiv kulturní levice k jazzu s faktickým zákazem této hudby v době po únoru 1948, kdy se stala závaznou doktrína socialistického realismu.

Miloš Calda